

Out of The Box  
Engage Media

Cool what do you think

♥ 24 👤 8

# GREATER INTERNET FREEDOM

Digital Security  
Training Curriculum  
(Bisaya Translation)

Greater Internet Freedom:  
Digital Security Training Curriculum

Published by



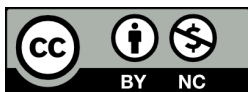
Out of The Box Media Literacy Initiative  
[www.ootbmedialiteracy.org](http://www.ootbmedialiteracy.org)



This publication has been produced in partnership with EngageMedia. The contents of this publication are the sole responsibility of Out of The Box Media Literacy, and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the aforementioned partner.

Project Managers: Marlon Julian Nombrado and Sarah Isabelle Torres  
Design and Layout: Christian Ralf Dugan  
Translations by: Chad Errol Booc, John Reczon Calay, and Michael Vincent Mercado

February 2022



© This learning resource is made available by Out of The Box Media Literacy Initiative under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (CC BY-NC 4.0). You can copy and redistribute the material, remix, transform or build upon it so long as you attribute Out of The Box Media Literacy Initiative as the original source. You may not use the material for commercial purposes. View detailed license information at [creativecommons.org](http://creativecommons.org).

# Greater Internet Freedom

## Kurikulum Isip Pagbansay sa Digital nga Seguridad

### *Gambalay*

<b>1.1 Bakgrawn ug Gilangkuban</b>	4
<b>1.2 Mga Punto sa Kontak</b>	5
<b>1.3 Organisasyon sa Dokumento</b>	5
<b>2.0 Pagtuki sa Pagtudlo</b>	6
2.1 Pagtuki sa Panginahanglan ug Kahanas	6
2.2 Pamaagi sa Paglambo	6
2.3 Mga Isyu ug Rekomendasyon	9
<b>3.0 Mga Pamaagi sa Pagtudlo</b>	10
3.1 Metodolohiya sa Pagbansay	10
3.2 3.2 Pagsulay ug Pagtasa	10
<b>4.0 Kurikulum sa Pagbansay</b>	11
Sesyon 01: Personal nga pasiuna og pre-training nga mga pagsulay	11
Sesyon 02: Pasiuna sa digital nga seguridad	12
Sesyon 03: Pagmodelo sa Hulga	14
Sesyon 04: Kaamgohan ug pagpangandam sa digital hygiene	16
Sesyon 05: Malware, Antivirus ug Malware Removal Tools	18
Sesyon 06: Seguridad sa Browser	20
Sesyon 07: Passwords, Password Managers, ug 2FA	22
Sesyon 08: Settings alang sa seguridad ug pribasiya sa social media	24
Sesyon 09: Giunsa Paggana sa Internet	26
Sesyon 10: Encryption ug Encrypting Internet Traffic	28
Sesyon 11: Seguridad sa File ug Folder	30
Sesyon 12: Data Backup	32
Sesyon 13: Pag-encrypt sa Email	34
Sesyon 14: Seguridad sa Mobile nga Telepono	36
Sesyon 15: End-to-end Encryption ug Mobile Communication	38
Sesyon 16: Unsaon Pagpangandam sa Sunod nga Pagbansay	40
<b>5.0 Kalugpongan</b>	42

## 1.1 *Bakgrawon ug Gilangkuban*

Ang atong katilingban anaa sa usa ka kahimtang kun diin ang digital nga teknolohiya naglabi ug nakapatik na sa atong mga kinabuhi. Kini nga mga teknolohiya ang nagpagaan sa atong kinabuhi pinaagi sa mas paspas nga komunikasyon, dali ra nga pagtipig ug magpaambit og impormasyon, ug uban pa. Halos tanan karon gi-ditalisa na, apan kini nga mga teknolohiya adunay dala nga risgo sa seguridad. Dili na makasalig ang mga tawo sa naandan na nga mga solusyon sa seguridad sama sa antivirus software ug firewalls.

Ang mga cybercriminal padayon nga nagkawais ug ang ilahang mga taktika makasugakod na sa mga cyberdefense o cyber nga depensa. Ang mga digital nga hulga mutumaw bisan asa. Ug kinahanglan nga magmatngon kita sa mga simple nga social engineering nga scam o pagpangilad pareha sa phishing, hangtod sa mga sopistikado nga mga cybersecurity nga mga hulga susama sa ransomware nga atake aron maprotektahan ang atong kaugalingon gikan sa malisyosong paningkamot nga kawaton atong personal nga datos.

Importante ang digital nga seguridad ug pribasiya. Para sa mga nag adbokar sa tawhanong katungod, mga peryodista, aktibista, ug mga ordinaryong katawhan, ang posibilidad nga ang atong linya sa komunikasyon anaa ilawom sa pagpaniktik o dili ba kaha, ang atong kailhanan o lokasyon nabuksas ug magdala og risgo, hilabihan na kung sensitibo ang impormasyon nga gitrabaho. Ang hingpit nga digital nga seguridad kay esensyal tungod kay kini mahimong lig-on sama sa iyang labing huyang nga sumpay.

Ang digital nga risgo alang sa mga aktibista, tigpanalipod sa digital nga katungod, akademiko, ug marginalisadong grupo padayon nga midako sa milabay nga mga tuig. Kasagaran kini nga mga risgo mitumaw ilawom sa awtoritaryan nga mga rehimen nga nagduso og mga digital nga polisiya nga naglapas ug nagkriminalisa sa batakang katungod sa katawhan susama sa katungod sa asembliya, asosasyon, ug gawasnong ekspresyon sa online.

Sa lebel sa polisiya ug implementasyon, daghang mga gobyerno ang kasamtangan nga nalambigit sa sirkumbensyon sa encryption ug namuhunan sa teknolohiya sa pagpaniktik samtang nagpahilom sa tingog sa katawhan sa online. Kini nga mga kalisdanan sa gawasnong internet nga mulapas pa sa nasudnong boarder ang rason nganong namugna ang proyektong Greater Internet Freedom (GIF).

Ang pagbansay usa ka kritikal nga bahin sa proyektong GIF ug makatabang usab sa pagpasaka sa kapasidad sa mga miyembro sa sosyo-sibiko nga mga organisasyon, media outlet, ug mga indibidwal nga anaa sa mapugnganon ug mabaloson nga kahimtang.

Pinaagi niining programa sa pagbansay, mulambo ang kahibalo sa mga sumasalmot niining digital nga seguridad sa sumusunod nga mga konsepto:

- Pagsusi sa risgo
- Digital hygiene
- Malware ug proteksyon

- Free and open source software (FOSS)
- Seguridad ug pribasiya sa browser
- Pagdumala sa password
- Proteksyon sa file ug folder
- Backups
- Pag-encrypt sa datos ug komunikasyon
- Pag-encrypt og PGP ug email
- Ang paglihok sa internet ug pag-encrypt sa network nga adunay virtual private networks (VPN) ug Tor
- Pribasiya ug seguridad sa social media
- Risiko nga dala sa mga selpon ug ang paggamit sa luwas nga kahimanan sa komunikasyon
- Plano ug preparasyon sa pagbansay

## 1.2 Mga Punto sa Kontak

Ang unod niining kurikulum sa pagbansay nakabase sa mga niaging kasinatian sa pagbansay ug adunay panginahanglan nga ipahiangay para sa piho nga konteksto ug panginahanglan sa pagbansay. Mamahimo kamo nga mukontak sa sumusunod nga tawo aron makaabag sa inyong pagbansay:

Vino Lucero  
Project Lead  
[vino@engagemedia.org](mailto:vino@engagemedia.org)

Md. Ashraful Haque  
Curriculum Developer  
[ashraf@engagemedia.org](mailto:ashraf@engagemedia.org)

## 1.3 Organisasyon sa Dokumento

Kini nga dokumento ginama sa EngageMedia para sa pagdisenyo sa usa ka digital nga seguridad nga kurikulum kuyog ang mga kaubang nasud sa GIF.

Kini nga dokumento usa ka open source, adunay lisensya ubos sa Creative Commons BY-SA 4.0. Pasabot, pwede nimo ning Bahinon (gam-an og kopya ug iapod-apod sa bisan unsang matang ug porma) ug Ipahiangay (i-remix, i-transporma, ug buohon base niining materyal) ang dokumento sa bisan unsang katuyoan, bisan komersyal, basta dili hikalimtan nga ang i-Hiyas ang maong dokumento kay EngageMedia, ug ShareAlike.

## 2.0 *Pagtuki sa Pagtudlo*

### 2.1 *Pagtuki sa Panginahanglan ug Kahanas*

Sa dili pa magsugod ang matag hugna sa pagbansay, girekomenda nga muagi usa ang mga sumasalmot sa pagtuki sa panginahanglan ug kahanas. Lahi-lahi ang mga sumasalmot ug adunay nagkadaiyang gilihukang aspeto nga maoy maghanig sa ilang lahi-lahi usab nga mga panginahanglan ug lebel sa risiko nga giatubang. Maayo usab nga mahibaw-an kung unsa ang kahibalo sa mga sumasalmot aron mapahaom ang mga topiko ug pamaagi sa pagbansay.

#### **Isip Pagtimbang-timbang sa Kahanas**

Palihog tubag sa mga sumusunod nga mga pangutana aron mahibaw-an ang atong lebel sa kahanas ug ang atong mga panginahanglan. Ang resulta niini nga pagtasa makatabang sa pagdisensyo og mas haom nga programa sa pagbansay kaninyo. Palihog ayaw kalimti nga ang mga tubag sa mga pangutana mamahimong duha o labaw pa.

1. Unsa ang pinaka importante nga prinsipyo sa digital nga seguridad?
  - Pag update sa antivirus program
  - Pag update sa operating system
  - Dili musalig ni bisan kinsa
  - Dili mangabli og email attachments
  
2. Sa labing menos, pila ka karakter ang dapat nga gitag-on sa imong password?
  - 8 ka karakter
  - 14 ka karakter
  - 20 ka karakter
  - 25 ka karakter
  
3. Nganong kinahanglan nga himuong komplikado ang imong password?
  - Magkalisod ang password, mas lisod kini nga sudlon sa mga software sama sa brute force
  - Mas gipataas niini ang lebel sa encryption
  - Mas lisod tag-anon ang lisod nga password
  - Mas lisod sabton ang maong password
  
4. Unsaon nimo paghatag og proteksyon sa imong kompyuter gumikan sa pisikal nga pagdaot o tampering?
  - I-format ang hard disk
  - I-encrypt ang kinatibuk-ang hard disk
  - I-encrypt ang mga dokumento
  - I-lock ang kompyuter
  
5. Asa man pwede nga matipig ang imong backup files?
  - Sa lahi nga drive sa susamang kompyuter

- Sa usa ka tinago nga folder sa susamang kompyuter
  - Dili ko magbuhat og backup
  - Sa lahi nga device ug lokasyon
6. Unsaon nako pagkahibalo nga saktong https ang anaa sa akong website?
- Susihon ang https nga anaa sa header
  - Susihon ang key lock sa URL
  - Susihon ang digital certificate
  - Susihon ang ngalan sa URL
7. Unsa ang luwas nga pamaagi sa pagsend ug pagdawat og mga email?
- Secure mail
  - SMTP
  - FTP
  - PGP
8. Unsa ang akong gikinahanglan aron makasend og encrypted email kanimo?
- Ang imong private key
  - Ang imong public key
  - Ang duha nimo ka key
  - Wala
9. Unsa ang imong dapat buhaton sa mga abli nga account (email, Twitter, Facebook...) usa nimo pagngon ang kompyuter?
- Isara ang takob sa laptop
  - Sirad-an ang browser ug pagngon ang kompyuter
  - I-log out ang mga account, sirad-an ang browser, dayon pagngon ang kompyuter
  - Pinduton ang power button hangtud mapawong ang kompyuter
10. Kinahanglan ba nimo i-save ang password sa imong browser para mas dali nga ma-access ang imohang account?
- Oo
  - Dili
11. 11. Kinahanglan pa nimo mugamit og lahi-lahi nga password sa matag account? O usa ra ka password para sa tanang account aron dili makalimtan ug dili mawala ang account?
- Usa ka password para sa tanang account
  - Lahi-lahi nga password sa matag account
12. Unsaon nimo pagkahibalo nga ang gigamit nga operating system sa imong kompyuter?
- I-kontak ang kompanyang nagmugna sa kompyuter
  - Nakasuwat kini sa luyo sa kompyuter
  - Pinduton ang right click sa akong kompyuter ug pinduton ang Properties
  - Dad-on sa mangayuhay o repair shop aron sila ang muingon nako
13. Makapagbibigay ng karagdagang proteksiyon ang paggamit ng higit sa isang antivirus program.
- Oo
  - Wala



14. Unsa ang trabaho sa rootkits?

- Taguan niya ang mga bayrus ug trojans aron dili mahibaw-an nga anaa
- Taguan niya ang mga files
- Hunungon niya ang mga antivirus nga programa
- Magbutang og malware

15. Igo na ba ang pagformat sa hard drive aron matangtang o mawala ang imong datos?

- Oo
- Dili

16. Aron maprotektahan ang imong kompyuter gikan sa USB ug CD nga mga bayrus...

- Kinahanglan nga i-disable ang auto run sa Windows
- Kinahanglan i-scan ang kompyuter
- Wala ra koy buhaton

17. Kon makadawat ka og link o attachment sa usa ka email sa imong higala nga wala nimo damha, unsa ang imong buhaton?

- Susihon ug magdesisyon kon ablihan ba kini o dili
- Ablihan kay aduna kay maayo nga antivirus nga makahatag proteksyon sa imong kompyuter
- I-kontak ang nagpadala sa mensahe aron masusi kung siya ba gyud ang nagpadala niini o dili; kon siya ang nagpadala, susihon ug ablihan
- Ablihan kay aduna may firewall ug walay makarisgo sa akong kompyuter

18. Usa ka mag install og app sa imong selpon, unsa ang imong buhaton?

- Unsa ang gikinahanglan nga permiso
- Kinsa ang gamugna niini
- Kon i-buksas ba niya ang akong lokasyon
- Kon dagko og konsumo ang iyahang bandwidth

19. Kon aduna kay importante nga tigom o meeting ug dili ka ganahan nga makahibalo ang mobile company sa imohang lokasyon, unsa ang imong buhaton?

- Pagngon ang GPS sa selpon
- Dili nila mahibaw-an ang akong lokasyon kay karaan nga modelo akong selpon ug wala kini pang-track sa lokasyon ug GPS
- Sa dili pa magsugod ang tigom, pagngon ang selpon ug tangtangon ang SIM card
- Pagngon ang selpon, tangtangon ang baterya, ug ibilin sa balay

20. Aron dili makuha ang account nimo sa adunay mga dili maayong motibo, mugamit og...

- Passcode
- Full device encryption
- Passcode sa SIM card
- Pattern para sa pag unlock ug pag abli sa selpon



## 2.2 Pamaagi sa Paglambo

Mahimong adunay panginahanglan nga palambuon kining kurikulum. Sa dili pa mangayo og tabang gikan sa EngageMedia bahin sa mga posibleng lakang isip parte sa pagpalambo niining kurikulum, palihog kompletoha ang “Pagtuki sa Panginahanglan og Kahanas” ug tukion kini.

## 2.3 Mga Isyu og Rekomendasyon

Magpahigayon og pagtasa sa posibleng risgo sa dili pa irekomendar ang proseso sa pagbansay. Base niining pagtasa dapat mangandam ug iabli ang kaugalingon sa mga wala damha nga mga sirkumstansiya. Pag-andam kanunay og “back up” nga plano. Ug samtang nagplano alang sa sesyon sa pagbansay, hunahunaa kining mga pangutana:

- Unsa nga klase sa pagbansay ang kinahanglan nga ihatag – ug para kang kinsa? Ang pagplano sa pagahimuong sesyon kinahanglan nga nagbase sa impormasyong nakalap sa surbe gikan sa target nga mga respondente. Magpili og angay nga mga indibidwal nga pasalmuton ug hisgutanan.
- Kinsa ang mohatag sa pagbansay? Ang resulta sa pagbansay nagdepende sa naghatag sa programa. Ang mga hanas ug eksperinsiyado nga mga tigbansay nga adunay maayong kahibalo ug kamandoan sa mga hilisgutan kinahanglan nga ikonsiderar alang sa pagpasilitar sa pagbansay
- Kinsa ang magpalambo sa mga materyales sa pagbansay ug sa haom nga kalikopan? Samtang gipalambo sa EngageMedia ang template sa kurikulum, kinahanglan nga ipahiangay ang programa sa pagbansay ngadto sa lokal nga konteksto
- Sa unsa nga paagi magsilbi ang programa sa pagbansay sa lain-laing grupo sa mga partisipante? Ang mga partisipante sa gipahigayon nga pagbansay maggikan sa nagkalain-laing komunidad ug organisasyon. Lahi-lahi ang ilang edad, kinatawhan, mga pagtuo, trabaho, og uban pa. Lahi-lahi usab sila og naandan nga pamaagi sa pagtuon. Ang programa sa pagbansay kinahanglan nga ikonsiderar ang kadaiyahan
- Unsa ang lokal nga kalikopan nga angay sa pagbansay? Pagkat-on mahitungod sa lokal nga politikanhon us sosyal nga kalikopan sa dili pa ang pag-organisar sa pagbansay aron masiguro ang luwas ug haom nga kalikopan sa pagkat-on alang sa mga nisalmot sa pagbansay.

## 3.0 Mga Pamaagi sa Pagtudlo

### 3.1 Metodolohiya sa Pagbansay

Samtang ang pamaagi sa pagbansay nagdepende sa konteksto ug naglain-lain kini sa matag programa, among girekomendar ang pagsunod sa Activity-Discussion-Inputs-Deepening-Synthesis o (ADIDS) o Aktibidad-Diskusyon-Inputs-Pagpalawm-Pagtibuok nga pamaagi. Epektibo kining gigamit sa pagbansay sa adbokasiya ug kahanas bahin sa tawhanong katungod, ug among nakita nga kini mapuslanon sa pagtabang sa mga partisipante nga adunay gamay nga teknikal nga kaalam nga mas masabtan ang mga komplikadong hisgutanan mahitungod sa digital nga seguridad ug online nga kaluwasan. Makatabang usab kini sa mga tigbansay sa pagbuhat sa mga “lesson plans”. Hibaw-i ang dugang nga detalye dinhi: <https://level-up.cc/before-an-event/preparing-sessions-using-adids/>

### 3.2 Pagsulay ug Pagtasa

Girekomenda nga adunay daghang mga pagsulay ug pagtasa sa tibuok panahon nga gipahigayon ang programa sa pagbansay

- Pre-training – Aron makat-on mahitungod sa kasamtangang kaalam sa partisipante ug aron makaplano og mga angay nga sesyon, girekomenda ang “online survey” sa pagpatuman ani nga proseso. Pangutana og pipila ka mga pangutana nga adunay kalabotan sa trabaho sa partisipante ug sa adyenda sa pagbansay
- In-training – Sa sesyon sa pagbansay, mamahimong mangolekta sa feedback sa mga partisipante pagkahuman sa matag sesyon aron mapalambo ang umaaabot nga sesyon
- Post-training -Sa kataposan sa programa sa pagbansay, girekomendar ang paghatag aron masusi ang kalamboan sa mga partisipante sa aspeto sa kaalam og kahanas

## 4.0 Kurikulum sa Pagbansay

### SESSION 01

#### *Personal nga Pasiuna og Pre-Training nga mga Pagsulay*

Porma sa sesyon: Pasiuna ug aktibidad

#### **MGA GITINGUHANG RESULTA**

- Maila-ila sa mga partisipante ug tigbansay ang usa'g-usa. Masukod ang inisyal nga kahibalo ug kahanas sa mga partisipante

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan ang mga konsepto sa pagbansay
- Magka ilhanay
- Makat-on sa pag-organisa sa pagsulay para sa pre-training.
- Makat-on sa pamaagi sa pagsapraktika sa mga konsepto sa pasiunang sesyon ngadto sa umaabot nga pagbansay

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://internews.org/>

<https://engagemedia.org/>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Magbuhat ang tigbansay og pasiunang pulong kabahin sa pagbansay ug magpaila sa kaugalingon
2. Hatagan og higayon sa tigabansay ang mga sumasalmot nga magpaila sa mga kauban.
3. Itakda sa tigbansay ang mga lagda ug angay nga kalikopan para sa pagbansay
4. Magpahigayon ang tigbansay og pagsuway para sa pre-training gamit ang online survey form. Kinahanglan nga mahinungdanon ang mga pangutana ngadto sa pagbansay ug area sa trabaho sa partisipante.

## SESSION 02

### *Pasiuna sa Digital nga Seguridad*

---

Porma sa Sesyon: Aktibidad-Diskusyon-Inputs-Pagpalawm-Pagtibuok (ADIDS)

#### **MGA GITINGUHANG RESULTA**

- Mahibaw-an sa mga partisipante kung unsa ang digital nga seguridad ug nganong importante kini.
- Mahibaw-an usab nila kung unsa ang “Free and open source software” (FOSS).

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan kung unsa ang pagkatibuk-ang seguridad.
- Masabtan ang importansya sa pag-atiman sa kaugalingon sa konteksto sa digital nga seguridad]
- Masabtan ang pagkamahinungdanon sa pangkatibuk-ang seguridad sa atong kinabuhi ug sa trabaho.
- Makat-on kabahin sa “free and open source software” (FOSS).]

#### **DUGANG KAHINUGHAAN**

<https://holistic-security.tacticaltech.org/>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Magpakita og mubo nga bidyo ang tigbansay kabahin sa mga insidente sa digital nga seguridad.
2. Maghisgot ang tigbansay kung unsa pangkatibuk-ang seguridad ug nganong importante ang pag-atiman sa kaugalingon.
3. Magpadayag og manipestasyon ang mga partisipante kabahin sa hilisgutan.
4. Maghatag og pasionang diskusyon ang tigbansay mahitungod sa FOSS

#### **PAGTIBUOK SA SESYON**

Ang digital security o digital nga seguridad mao ang kolektibong termino nga naghulagway sa mga kahinguhaang gigamit sa pagpanalipod sa atong online nga pagkatawo, mga impormasyon, ug uban pang kabtangan. Kini nga mga galamiton naglakip sa mga serbisyo sa web, antivirus software, smartphone SIM cards, biometrics, ug luwas nga personal nga mga kagamitan.

Sa laktud nga pagkasulti, ang digital

security nagpasabot sa pagpanalipod sa imong kompyuter, mobile devices, tablets, ug uban pang kagamitan nga konektado sa internet batok sa mga estranghero pinaagi sa hacking, phishing, ug uban pa. Ang pagsapraktika sa digital security nanalipod usa sa imong mga personal nga data sa paggamit og pagbaligya sa mga kompanya. Importante ang cybersecurity tungod kay gipanalipdan niino ang tanang porma sa impormasyon gikan sa pagpangawat og pangdaot. Kalakip niino ang mga

sensitibong impormasyon, personally identifiable information (PII), protected health information (PHI), personal nag impormasyon, intelektwal nga kabtangan ug mga sistema sa impormasyon sa gobyerno ug industriya. Kung adunay bisag usa ka aspeto sa imong digital security nga luag, tanang personal nga impormasyon – imong credit cards, bank accounts, email accounts, imong kailhanan – mabutang sa risgo.

Ang holistic security o pangkatibuk-ang seguridad mao ang hiniusang pamaagi sa digital, pisikal, ug psycho-social nga seguridad alang sa mga indibidwal ug organisasyon. Ang tumong niini nga mapanalipdan ang mga aktibista ug mga nanalipod sa tawhanong katungod naglangkob sa:

- Pagpalig-on sa pagpadayon sa aktibismo sa konteksto sa kapintasan (ingon nga msabtan sa halapad ug kinasang-an
- Pagpalig-on sa kapasidad sa mga aktibista sa pagpamalandong, pagkat-on, ug paghimo og mga “preventive measures” aron mapalambo ang ilang seguridad ug proteksyon.
- Pagpalig-on sa kapasidad sa mga aktibista nga mamahimong mamugnaon sa pagtubag sa krisis.

Ang open source software nagtanyag sa maong kinaiya: mausab, posible ang kolaborasyon, ug gipauswag nga seguridad. Ang open-source software mao ang computer software nga gipagawas ubos sa usa ka lisensya diin ang tag-iya sa copyright naghatag sa mga tiggamit og katungod sa paggamit, pagtuon, pag-usab, ug pag-apod-apod sa software ug sa source code niini ngadto kang bisan kinsa ug alang sa bisan unsang katuyoan. Ang open-source nga software mahimong mamugna pinaagi sa usa ka kolaborasyon sa publiko.

## SESSION 03

### *Pagmodelo sa Hulga*

Porma sa Sesyon: Activity-Discussion-Inputs-Deepening

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Makatasa ug makapunting sa mga risiko.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Makat-on mahitungod sa pagmodelo sa hulga.
- Makatasa sa mga personal ug mga organisasyunal nga mga risiko.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://ssd.eff.org/en/module/your-security-plan>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Ipresenta sa tigbansay ang usa ka threat modeling flowchart ug hisgutan ang mga proseso ug lakang niini.
2. Magpresenta ang tigbansay og mga ehemplo sa mga organisasyunal ug personal nga risiko.
3. Maawhag ang mga sumasalmot nga magtasa base sa nahisgutang mga klase sa risiko sa gisaysay nga modelo.
4. Maghatag og diskusyon ang tigbansay mahitungod sa nahimong pagtasa sa risiko sa mga sumasalmot base sa nahisgutang modelo ug ipunting ang mga sayop nga pagtuo.

#### **PAGSUMADA SA SESYON**

Usa ka proseso ang seguridad, ug aduna kini mahunahunaon nga plano, kun diin mabuo nimo ang usa ka plano nga haom sa imohang panginahanglan. Ang seguridad dili lamang hisgutanan sa mga kahiman nga imohang gigamit o software nga imong na-downlod. Magsugod kini sa pagsabot sa nagkadaiyang mga hulga nga imong giatubang ug unsaon nimo pagbatok niini.

- Unsa man ang ganahan nimong protektahan?
- Ni kinsa man nimo gustong protektahan kini?

- Unsa man ang mga sangputanan kung mapakyas ko?
- Unsa ka lagmit nga kinahanglan ko ni nga protektahan?
- Unsa man ang kalisdanan ang kaya nako nga agian para mapugngan ang mga potensyal nga sangputanan?

Human nimo mapangutana ang imong kaugalingon niini nga mga pangutana, anaa na ka sa posisyon nga magtasa sa mga pamaagi nga imong gipangbuhat.

Hunahunaa ang pagtasa sa kini nga

pamaagi: Kon importante ang imong mga kabtangan, apan ang posibilidad sa pagsulod kay ubos, dili praktikal nga sobra-sobra nga mamuhunan sa usa ka dili malahutayon nga transaksyon. Apan kung ang pagsulod kay taas, maayo nga sudlan nimo kini nga transaksyon sa merkado, ug ikonsidera ang pagdungag og usa ka

sistema sa seguridad o security system. Ang pagbuhat og usa ka plano sa seguridad makatabang nimo nga mas masabtan ang mga hulga nga nagkadaiya kini ug anaa ang posibilidad nga makasugat sa maong mga risiko. Sa kini nga pamaagi, mas makatimbang ka sa imong mga asset, mga kaaway, ug kapasidad sa imong kaaway.



## SESSION 04

### *Kaamgohan ug Pagpangandam sa Digital Hygiene*

Porma sa sesyon: Diskusyon-Input-Pagpalawm-Pagtibuok

#### **MGA GITINGUHANG RESULTA**

- Makaamgo ang mga sumasalmot kabahin sa konsepto sa digital hygiene og mamahimong andam sa pagsapraktika niini.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Makat-on sa batakang kaalam kabahin sa digital security.
- Makat-on mahitungod sa mga praktis ubos sa digital hygiene.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://coconet.social/digital-hygiene-safety-security/>

#### **GIYA SA SESYONN**

1. Hisgutan sa tigbansay ang batakang impormasyon mahitungod sa digital security lakip ang mga angay ug dili angay nga buhaton, hardware and software security, ug pagsabot sa mga pagbag-o sa pamatasan ug uban pa
2. Pangutan-on ang mga partisapante kabahin sa ilang kasamtangan nga mga praktika sa digital security.
3. Palawman sa tigbansay ang mga konsepto base sa manipestasyon sa mga partisipante.

#### **PAGTIBUOK SA SESYON**

Dili kadudahan nga ang internet gamit kaayo para kanato. Pero ang instant messaging, chat rooms, emails, ug social networking sites mamahimong magdala og peligro kanato -gikan sa cyberbullying hangtod sa pagpanglapas sa pribasiya ug pagpangawat sa pagkatawo.

Ang digital safety nga gitawag usab og internet safety, media safety, online safety, o cyber safety, naglangkob og daghang mga butang. Sa kinauyokan niini, nagpasabot kini nga ang digital safety mao ang paprotekta sa kaugalingon, sa pamilya, ug uban pa sa panahon nga naggamit og digital devices. Ang mga bag-ong pamaagi

sa digital nga pakighimamat nagpasilitar usab sa pakighimamat sa kalibutan gawas sa digital nga konteksto. Importante and digital safety tungod kay gipanalipdaan niini ang mga tawo gikan sa risiko susama sa pagpangawat og pagkatawo ug pagpangilad. Kung imong sundon ang maong mga lakang, mahimong lig-on ang imong digital security.

1. Ayaw impaambit ang imong pinansyan nga impormasyon bisan kinsa.
2. Kung mag-abli og email, siguradoha nga susihon nimo ang detalye sa nagpadala

3. Ayaw tuplok og bisan unsang link sa wala pa makumpira ang distasyon niini.
4. Mamahimong peligroso ang mga attachments; i-scan kini gamit ang antivirus sa dili pa kini ablihan.
5. Kanunay nga i-download ang software gikan sa orihinal (opisyal) nga website.
6. Unahon ang paggamit sa open source software
7. Usaba ang mga naandan mahitungod sa online ug offline nga seguridad.
8. Mag sign out sa tanang accounts sa dili pa palungon ang kompyuter.
9. Kanunay nga mag-amping. Hibaw-on kung unsa ang i-klik – maghuna-huna sa dili pa mo-klik.
10. Ayaw pag-abli sa imong account gamit ang kompyuter o mobile sa ubang tawo.
11. Ayaw ihatag imong gamit sa ubang tawo. Kung kinahanglan kini, bantayan kung giunsa paggamit sa nanghulam ang imong gamit.
12. Kanunay nga i-updated ang imong device.
- 13.13 Ayaw gamita ang mga hotel, cyber cafe o mga publikong network gawas kon mohimo ka og aksyon aron luwas ang himuong koneksyon (sama sa pagkonektar gamit ang VPN o Tor). Kon kinahanglan nimo nga mogamit sa ubang kompyuter, gamita ang luwas ug madaladala nga OS sama sa Tails.
14. Magmatngon sa kung unsa ang imong mga ibutang online
15. Kanunay nga dad-on ang mga importanteng personal.
16. Gamit og alyas para mapanalipdan ang pribasiya.
17. Maggamit og encryption sa pagbayloay og impormasyon.
18. Ang digital security dili lamang mao ang pagpanalipod sa kaugalingon; tabangi ang uban og pagpanalipod usab sa ilang digital nga mga impormasyon.

## SESSION 05

### *Malware, Antivirus ug Malware Removal Tools*

---

Porma sa sesyon: Diskusyon-Input-Pagpalawm-Pagtibuok

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Ang mga sumasalmot kay makaton sa nagkalain-laing klase sa malware. Makasabot sa kahinungdanon sa pag gamit ug kontra-bayrus nga software ug sa pag-gamit ug mga galimiton nga mu tang-tang ug malware.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan ang mga peligro sa internet ug mga adlaw-adlaw nga gamit.
- Makakat-on sa kalain-laing tipo sa malware.
- Masabtan ang kamahinungdanon sa paggamit ug kontra bayrus nga software.
- Masabtan ang kalahian sa binayran ug libre nga kontra bayrus nga software.
- Makaton ug lain-lain nga mga galamiton ug pamaagi para mutangtang ug malware.

#### **DUGANG NGA KAHINGUHAAN**

<https://www.malwarebytes.com/> Galamiton nga mu tangtang ug malware

<https://www.avira.com/libre/bayran> nga antivirus

<https://www.avast.com/libre/bayran> nga antivirus

<https://virustotal.com/> Online malware scanner

<https://level-up.cc/curriculum/malware-protection>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Ang tigbansay kay maghisgot sa mga sagad nga digital nga hulga sa online ug sa mga adlaw-adlaw nga gamit.
2. Maghisgot ang tigbansay sa lain lain nga klase sa malware.
3. Paambiton ang mga sumasalmot sa ilang kasinatian sa pagsugat ug mga malware ug unsa ang ilahang mga gipang buhat.
4. Ang tigbansay maghisgot sa kamahinungdanon sa pag gamit ug kontra bayrus ug ang kinauyokan nga kaamgid-amgid sa libre ug binayran nga kontra bayrus nga software.
5. Ang mga sumasalmot kay makaton sa mga gamit nga mu tangtang ug mga malware ug sila ma awhag nga mag scan ug malware sa panahon sa sesyon para sa hands-on nga kasinatian.

## PAGSUMADA SA SESYON

Ang Malware kay minugbo nga porma sa “malicious software”. Kini usa ka malapason nga software kung diin iyang disenyo kay mu daot ug mu guba ug mga kompyuter ug mga sistema sa kompyuter. Ang mga ehemplo sa mga malware mao ang mga viruses, worms, Trojan viruses, spyware, adware, and ransomware. Aron e proteher ang sistema sa imong kompyuter sa mga malware, sunda ang mga ang-angan sa ubos:

- Bantayi ang katapusan nga pangalan sa file (ekstensyon). Kung dili ka pamilyar sa file ekstensyon, ayaw ablihi ang file.
  - Ang pagdesisyon nimo nga ablihan ang file kay dapat dili nakabase sa imong pagtanaw sa icon sa file. Ang file icons kay pwede ma usab gamit ang software.
  - Kung ang file ekstensyon kay nakatago, e on.
  - Sa kasagaran nga higayon, naay tsansa nga ang imong kompyuter ma takdan pinaagi sa pag konekta ug external nga device. Para ma pugngan ni:
    - o Ayaw e on ang autorun nga opsiyon sa imong kompyuter.
    - o Gamit ug antivirus ug e scan ug tarung usa paka mu abli ug external nga device.
- Ayaw ug gamit ug software nga naggikan ug dili makasaligan ug wala masuta nga gikuhaan. Possible nga nagbitbit ni ug malware.
  - Kung mahimo palita ang antivirus o gamita ang libre nga bersyon.
  - Hupti nga pirmi bag-o ang database sa antivirus.
  - Ang mga kagamitan nga mu tangtang ug malware maka ayo na sa mga naapektuhan nga files ug mga sistema. Kini usa ka alternatibo nga antivirus.
  - Kalabanan sa mga antivirus nga mga kompanya naghagadug mga nagkadaiya nga mga libre nga kagamitan nga mu tangtang ug malware.
  - Aron maluwas sa mga malware ug phising links, siguradua nga imong e skan ang bisan unsa nga file, link o login page sa dili pa nimo ablihan.

## SESSION 06

### *Seguridad sa Browser*

---

Porma sa Sesyon: Activity-Discussion-Inputs-Deepening-Synthesis

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Ang mga sumasalmot makat on mahitungod sa web browser nga seguridad ug pribasiya.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Makat-on sa pagpili og maayo nga browser.
- Masabtan ang settings sa seguridad sa browser ug ang mga kahimanan/ ekstensyon sa pribasiya
- Makat on sa kalahian sa HTTP ug HTTPS
- Makat on unsaon pag-ila sa phishing ug peke nga links
- Makat on sa paggamit og DuckDuckGo o Startpage isip search engine imbes nga Google

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://brave.com/> Open-source browser

<https://www.mozilla.org/> Open-source browser

<https://www.eff.org/https-everywhere> HTTPS redirection extension for browser

<https://duckduckgo.com/> Google alternatibo nga search engine

<https://adblockplus.org/> Advertisement ug tracker removal extension for browser

<https://level-up.cc/curriculum/safer-browsing/>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Maghisgot ang tigbansay sa mga pipila ka open-source web browser ug agnihon sila nga gamiton ni.
2. Maghisgot ang tigbansay sa pipila ka kumon nga mga seguridad ug pribasiya nga settings sa browser.
3. Maghisgot ang tigbansay sa importansya sa HTTPS ug SSL
4. Ipa ila ila sa tigbansay ang mga search engines susama sa DuckDUckGo ug StartPage
5. Maghisgot ang tigbansay sa mga phishing ug mga peke nga link uban sa mga pipila ka kumon nga pamaagi sa pagpangilad sa internet

## SUMADA SA SESYON

Ang internet browser maoy maghubad sa koda nga gigamit sa kompyuter alang sa pagmugna og mga websites ngadto sa teksto, grapika, ug lain nga feature sa web pages nga kanunay natong makita karon. Ang mga web browsers padayon nga nagbag o gumikan sa iyahang orihinal nga porma sukad sa pagkapa ila ila niadtong 1990. Ang bisan unsqa nga maayo nga web browser kinahanglan nga luwas ug makahatag og proteksyon sa bisan unsa nga mga pagpanglapas sa kaugalingong datos. Mao kini ang mga sugyot nga settings:

- Mugamit og mga open-source nga web browsers sama sa Brave, Firefox, o Chromium.
- Ayaw i-save ang imohang mga password ngadto sa settings sa imong browser.
- Ayaw pagbutang og mga add-on nga dili masaligan.
- Pagnga ang browser history ug regular nga i-clear ang imohang browser cache ug cookies. Isip alternatibo, magamit nimo ang usa ka pribadong browsing apan hunahunaon ug ibutang sa alimpatakan nga dili ni makahatag nimo og anonymity kung ikompara sa Tor.
- Dili paganahon ang Java ug Flash kung dili kinahanglan.
- Gamiton ang DuckDuck Go o StartPage para sa pribadong pagsearch.
- Ayaw pag log in sa bisan unsang site nga walay HTTPS. Dapat mabinantayon sa mga online nga transaksyon.
- Ang HTTPS nga bersyon sa web URL mas luwas ikompara sa HTTP
- Ang peke nga log in pages mamahimong pareho lang og nawong sama sa mga lehitimo o tinuod nga mga pages. Susiha ang parte sa dili pa sa unang slash (/) sa URL

## SESSION 07

### *Passwords, Password Managers, ug 2FA*

---

Porma sa Sesyon: Aktibidad-Diskusyon-Inputs-Pagpalawm-Pagtibuok

#### **MGA GITINGUHANG RESULTA**

- Makahimo og lig-on nga password ang mga partisipante og atimanon kini gamit ang usa ka luwas nga password manager. Makat-on sila sa paggamit sa two-factor authentication (2FA).

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan ang importansya sa pagbuhat og lig-on ug yunik nga passwords.
- Makat-on pagbuhat og maayong password
- Makat-on mahitungod sa password safety.
- Makat-on sa paggamit sa password manager.
- Makat-on sa paggamit sa two-factor authentications.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://keepassxc.org/> Open-source password manager

<https://authy.com/> 2FA app and guides

<https://ssd.eff.org/en/module/creating-strong-passwords>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Magsugod ang tigbansay sa diskusyon kabahin sa importansya sa lig-on ng password og tudloan ang mga partisipante kung giunsa pagbuhat ang usa ka luwas nga password.
2. Hisgutan sa tigbansay ang mga lakang sa kaluwasan nga angay sundon sa paggamit og passwords.
3. Ipaila-ila sa tigbansay ang KeePassXC (usa ka open-source password manager) ug maghatag og inang-ang nga paggiya para sa mga partisipante.
4. Hisgutan sa tigbansay ang 2FA, nganong importante kini, ug unsaon kini paghiusa sa praktika sa digital security.

#### **PAGSUMADA SA SESYON**

Ang mga password naghatag sa unang linya sa depensa batok sa dili awtorisado nga pag-akses sa imong kompyuter ug personal nga impormasyon. Kung mas lig-on ang imong password, mas maprotektahan ang imong kompyuter gikan sa mga hacker ug malisyosong software. Kinahanglan nimong imintinar ang lig-on nga mga password

alang sa tanan nga mga account sa imong kompyuter. Aron makahimo og lig-on nga password ug aron masiguro kini, aniay pipila ka mga sugyot:

- Gitas-on - Paggamit sa password nga adunay labing menos 14 ka karakter.



- Kombinasyon - Paggamit og mga numero, simbolo, uppercase ug lowercase nga mga letra, ug mga space kung mahimo sa imong password.
- Random - Ayaw gamita ang parehas nga istruktura sa tanan nga mga kaso ug likayi ang mga pulong nga naa sa diksyonaryo.
- Relasyon - Likayan ang paggamit sa personal nga impormasyon sa imong password.
- Paghinumdom - Paggamit og usa ka password nga imong mahinumdoman.
- Pribasiya-Itago kini nga sekreto; ayaw ipaambit ang imong password kang bisan kinsa.
- I-save - Ayaw isulat ang imong password sa papel o usa ka text file.
- Yunik - Ayaw paggamit og password nga parehas sa uban.
- Kon mahimo, paggamit og usa ka security screen sa imong aparato. Gipugngan niini ang mga tawo sa imong duol nga makakita sa screen sa imong aparato.
- Sa pagbutang sa password, siguroha nga walay tawo sa imong palibot nga makakita sa imong password.
- Paghimo og pangtabon kung nag-input og PIN sa ATM booth.
- Siguroha nga walay camera o salamin sa duol.
- Ayaw pag-input sa imong password sa mga aparato nga dili imoa.
- Sabton ang proseso sa password recovery alang sa imong tanang accounts.
- Kung maglog-in, siguroha nga naggamit ang website og HTTPS proto ug balido ang SSL certificate niini.
- I-enable ang non-SMS o call based 2FA kung mahimo. Gamit og open-source app o hardware based 2FA
- Paggamit og open-source nga password manager nga magtipig sa database nga naka-encrypt. Ang KeePassXC usa kini ka luwas nga open-source password manager. Nagsugod kini isip usa ka “community fork” sa KeePassX. Usa kini ka multi-platform application nga pwedeng gamiton sa Linux, Windows ug MacOS.

## SESSION 08

### *Settings Alang sa Seguridad ug Pribasiya sa Social Media*

---

Klase sa sesyon: Aktibidad-Diskusyon-Inputs-Pagpalawm-Pagtibuok

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Ang mga tumutuon makapahiuyon sa ilang seguridad ug praybasi nga settings sa sosyal medya.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan ang mga risiko sa paggamit ug sosyal medya ug makaton sa mga angay pasidaan.
- Makaton kabahin sa social engineering.
- Makaton kabahin sa seguridad ug praybasi nga settings sa mga sosyal network sies.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://youtu.be/F7pYHN9iC9I> Bidyo para sa sosyal media nga kaamguhan

<https://level-up.cc/curriculum/social-media-safety/>

<https://www.webroot.com/us/en/resources/tips-articles/what-is-social-engineering>

<https://www.csoonline.com/article/2124681/what-is-social-engineering.html>

<https://ssd.eff.org/en/module/protecting-yourself-social-networks>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Ang tigbansay magpakita ug bidyo kabahin sa sosyal medya nga kaamguhan.
2. Ang tigbansay maghisgot sa mga risiko nga masinati sa mga tiggamitan ug sosyal medya ug unsaon mapugngan ang mga risiko.
3. Ang mga tumutuon maawhag nga mu padayag sa ilang mga personal nga kasinatian o mga nasinatian sa organisasyon kabahin sa paggamit ug sosyal medya ug mga nahauna nga insidente.
4. Ang tigbansay maghisgot kabahin sa konsepto sa social engineering.
5. Ang tigbansay maoy mag giya sa mga tumutuon sa lakang-lakang nga pagpasibo sa ilang seguridad ug praybasi nga settings sa mga sikat nga sosyal medya nga plataporma.

## PAGSUMADA SA SESYON

Ang sosyal engineering usa ka arte sa pagmanipula sa katawhan aron sila mu hatag sa ilang tinago nga impormasyon. Ang klase sa mga impormasyon nga gitinguha makuha niining mga kriminal kay lahi-lahi. Pero kung mga indibidwal ang target nila, pagpangilad ang ilang pamaagi aron muhatag ka sa imong password or impormasyon sa bangko. Usahay mangita sila ug pamaagi nga maginstall ug mga makadaot nga software nga maoy maghatag nila ug pagbuot nga magdumala sa inyong kompyuter ug makuha ang inyong personal nga impormasyon.

- Ang mga risiko nga dapat bantayan:

- o cyberbullying (pagbully gamit ang digital nga teknolohiya)

- o Pag pangawat ug impormasyon ug pagkatawo (information theft and identity theft)

- o Pagsulong ug pagpanghilabot sa pribasya (invasion of privacy)

- o Mga makadaot nga imahe ug mensahe nga ga target ug mga bata

- o Mga presensya sa mga tao nga wa mailhi nga adunay tumong nga mu 'groom' ug ubang mga tao

- Ang mga attake sa Social engineering mahimugso sa lain-lain nga porma ug mabuhat bisan asa adunay interaksyon sa tao. Ang mga social engineers mu manipulo ug mga pagbati sa tao, sama sa pagkamausisahon o kahadlok, aron magpatuman ug mga laraw ug mu dani para mahulog sa ilang mga bitik. Busa, magbinantayon sa mga makaalarma nga email, mga makadani nga halad sa website, o kung makisusi sa mga bisan unsa nga klase sa digital nga medya.

- o Ayaw pag-abli ug mga emails ug mga pataban gikan sa mga suspetsoso nga kahinguhaan

- o Gamit ug daghan nga pamaagi sa pag beripika

- o Magbinantayon sa mga makatental nga halad

- o Ipabilin nga bag-o ang imong antivirus ug anti-malware nga software

- Ang mga social networks puno ug mga peligro nga makaapekto ug tiunay sa imoha o sa imong negosyo. Mahimo ni nimong malikayan pinaagi sa mapabinantayon nga pag gamit. Ang nagsunod makahatag ug dugang nga pamaagi:

- o Ipahimutang ang imong praybasi settings aron imo rang mga kahigalaan ang maka kita sa imong posts

- o Likayi ang pag post ug personal nga impormasyon, plano sa pagbakasyon, ug uban pa

- o Ayaw pagdawat ug mga rekwesit or mga mensahe gikan sa mga tao nga wala nimo nailhan

- o Likayi ang pagclick ug mga minubo nga URLs

- o E report ang suspetsado o makainsulto ug mga manghulga nga akawnts.

- o Ilahi ang personal ug pang trabaho nga mga akawnts.

## SESSION 09

### *Giunsa Paggana sa Internet*

Klase sa sesyon: Aktibidad-Diskusyon-Inputs-Pagpalawm-Pagtibuok

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Ang mga tumutuon makakat-on kung giunsa paggana ang internet.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Makatonan kung giunsa paglihok sa internet ug kung giunsa pagbalhin sa usa ka datos gikan sa usa ka tumoy ngadto sa lain.
- Makatonan kung pila ka aktors ang nalambigit sa network ug ang katugbang nga mga resgo.
- Masabtan ang sukarnon sa seguridad sa router.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://academind.com/tutorials/how-the-web-works/>

[https://www.youtube.com/watch?v=7\\_LPdttKXPc](https://www.youtube.com/watch?v=7_LPdttKXPc)

<https://vahid.blog/post/2020-12-15-how-the-internet-works-part-i-infrastructure/>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Ang mga tumutuon maawhag nga mupadayag sa ilang kahibalo ug pagsabot kung giunsa paglihok sa internet.
2. Magpakita ang trainer ug video kung unsa ang internet ug unsa pay pwede mabuhat niini.
3. Ang tigbansay mupasabot kung giunsa pagbalhin ug datos gamit ang internet pinaagi sa pag hatag ug ehemplo (sama sa pagpadala ug email or paggamit ug website browsers) aron ipasabot kung giunsa pagbiyahe sa datus gikan sa usa ka tumoy padung sa lain.
4. Ang tigbansay makahisgot sa tanan nga posible nga aktors nga nalambigit sa network ug iyang mga dait nga resgo.
5. Ang tigbansay makahisgot kabahin sa sukaranon sa mga settings sa seguridad sa router.

#### **BUOD NG SESYON**

- Ang internet usa ka tibuok-kalibutan nga network sa kompyuter nga nagtransmit ug datos ug medya tabok sa nagkadugtong nga devices. Mu gana ni pinaagi sa paggamit ug packet routing network nga nagsunod sa Internet Protocol (IP) ug Transport Control Protocol (TCP).
- Ang internet mao ang mas lapad nga network nga nagtugot sa mga kompyuter networks nga gipadagan sa

mga kompanya, gobyerno, ug lain-lain nga organisasyon sa tibuok kalibutan nga makig-estorya sa usag usa.

- Ang internet yanong nagbalhin ug datos gikan sa usa ka lugar ngadto sa lain, aron kita maka chat, browse, ug makapaambit ug impormasyon.
- Sa pisikal nga pamaagi, ang internet usa ka koleksyon sa mga kompyuter nga nagbalhin ug mga bahin pinaagi sa mga alambre, mga kable ug mga signal sa radyo.
- Ang usa ka wireless router direktang nagkonektar sa usa ka modem pinaagi sa usa ka cable. Kini nagtugot niini sa pagdawat sa impormasyon gikan sa — ug pagpasa sa impormasyon ngadto sa — sa internet. Ang router dayon nagmugna ug nakigsulti sa imong Wi-Fi network sa balay gamit ang mga built-in nga antenna. Ingon usa ka sangputanan, ang tanan nga mga aparato sa imong home network adunay access sa internet.
- Ingon niini ang imong pag-browse sa usa ka website: Imong device <->

Router <-> ISP <-> DNS <-> Web Server

- Ang internet dili kanunay luwas. Kung dili ka mag-amping, ang uban mahimong maka-access sa imong wala ma-encrypt nga personal nga impormasyon.
- Sukaranon nga mga router security settings:
  - o Usba ang default nga password.
  - o Usba ang default nga pangalan sa wifi.
  - o Gamit ug maayo nga password para sa wifi.
  - o Gamit ug WPA2/3 nga encryption ug likayi ang paggamit ug WEP.
  - o Itago ang wifi ID kung gikinahanglan.
  - o Ayaw ipaambit ang imong network sa uban. Kung gikinahanglan, paghimo ug network para sa mga bisita.

## SESSION 10

### *Encryption ug Encrypting Internet Traffic*

---

Porma sa Sesyon: Activity-Discussion-Inputs-Deepening-Synthesis

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Makat-on ang mga sumasalmot kun unsa ang encryption ug unsaon pag encrypt ang ilahang internet traffic.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan kun unsa ang encryption.
- Masabtan kun unsa ang VPN ug ang unsaon pagpili og maayo nga VPN.
- Masabtan kun unsa ang TOR ug unsaon niini paglihok.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://aesencryption.net/> Online text encryption platform

<https://aescrypt.com/> Small tools to encrypt files with password

<https://torproject.org/> Official site of TOR

<https://www.tunnelbear.com/> Paid VPN

- <https://engagemedia.org/tunnelbear> – free one-year TunnelBear VPN subscription

<https://www.psiphon3.com/> Free VPN

<https://www.f-secure.com/en/home/articles/6-things-to-consider-when-choosing-a-vpn>

<https://engagemedia.org/2021/indonesia-vpn/>

<https://www.eff.org/pages/tor-and-https> How HTTPS and Tor Work

#### **GIYA SA SESYON**

1. Hatagan og higayon ang mga sumasalmot nga isaysay ang iyahang nasabtan sa encryption.
2. Ipatin-aw sa tigbansay kung unsa ang encryption ug nganong importante..
3. Awhagon ang mga sumasalmot nga mupadangat kon aduna silay kasinatian nga na-website block o sirkumbensyon, ug giunsa nila kini pagsulbad.
4. Magtudlo ang tigbansay sa kung unsa ang VPN, unsan niya paggana, ug nganong kinahanglan gamiton ang VPN. Isaysay usab sa tigbansay ang mga posibleng hinungdan nga pwedeng ikonsidera sa pagpili og VPN.
5. Ipatin aw sa tigbansay kung unsaon paggana sa TOR networks.

## SUMADA SA SESYON

- Ang encryption usa ka proseso sa pag gamit sa plain text sama sa text message o email ug dayon isambog kini ngadto sa usa ka dili mabasa nga format nga gitawag og “cipher text.” Mao kini ang makatabang aron maprotektahan ang kompidensyalidad sa digital nimo nga datos nga natala pinaagi sa usa ka network sa internet.
  - o Susiha ang gidaghanon sa server locations.
- Ang Tor usa ka libre ug open-source software nga maghatag og dalan aron dili mailhan ang linya sa komunikasyon. Idirekto niini ang internet traffic ngadto sa usa ka libre, pangkalibutanon, ug bulontaryo nga overlay network nga naglangkob sa labaw pa sa 7,000 relays sa pagtago sa lokasyon ug aktibidad sa naggamit gumikan sa bisan kinsang network nga nagbuhat og pagpaniktik o traffic analysis.
  - Giunsa paglihok sa Tor:
    - o Makamugna og 3 ka nagkadaiyang koneksyon ngadto sa mga Tor nodes.
    - o Dili mahibaw an sa bisan unsa nga node ang iyahang gigikanan ug destinasyon sa koneksyon.
    - o Tanang traffic hangtod sa kinaulahiang node magpabiling encrypted.
- Ang Virtual Private Network (VPN) makapanalipod sa imohang pagkaila o pagkatawo ug sa imong browsing activity gumikan sa mga hackers, mga negosyo, mga ahensya sa gobyerno, ug uban pang snoop. Sa pag-konek ngadto sa internet, ang imohang datos ug IP address magpabilin nga tinago pinaagi sa usa ka porma sa virtual tunnel. Tungod niini, mapugngan nimo ang mga bisan unsang matang sa pagpang isipiya o pagpaniktik sa imohang online nga gimbuhaton.
  - Sa pagpili sa VPN:
    - o Susiha ang kasinatian sa seguridad sa VPN provider
    - o Susiha ang polisiya sa pribasiya sa imohang VPN.



## SESSION 11

### *Seguridad sa File ug Folder*

---

Porma sa sesyon: Aktibidad-Diskasyon-Input-Pagpalawm-Pagtibuok

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Mapaseguro sa mga partisipante ang seguridad sa file ug folder.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan ang kamahinungdanon sa seguridad sa datos.
- Mahibaw-an kung unsa ang metadata ug kung nganong mahinungdanon kini.
- Mahibaw-an kung unsaon pag-encrypt sa mga files ug folders gamit ang mga encryption tools.
- Mahiba-an kung unsaon ang permanenteng pagpapas og file and folders.
- Mahibaw-an ang pagrekober sa mga napapas nga files.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://veracrypt.fr/> File folder encryption tool

<https://cryptomator.org/>

<https://www.bleachbit.org/> Permanenteng gamit sa pagpapas sa file and folder

<https://ccleaner.com/recuva> Gamit sa pagrekober sa mga napapas nga file

<http://exif.regex.info/> Meta data verification platform

<https://ssd.eff.org/en/module/why-metadata-matters>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Pangutan-on ang mga partisipante sa ilang naandang pamaagi sa pagpaseguro sa ilang file and folder.
2. Maghisgot ang magtutudlo sa seguridad sa locally stored information
3. Maghisgot ang magtutudlo kabahin sa metadata ug kkung nganong kinahanglang amgo kita niini
4. Mupresenta ang magtutudlo og mga panugo kung unsaon pagrekober sa naandang napapas nga file ug kung unsaon ang permanenteng pagpapas niini sa usa ka kompyuter.
5. Muhatag ang magtutudlo og lakang-lakang nga giya sa paggamit sa open-source file/folder encryption sama sa Veracrypt.

## SUMADA SA SESYON

Sa kasamtangang digital nga nataran, giingon nga mas adunay balor ang datos kaysa sa lana tungod sa panabot ug kahibalo nga pwede makuha gikan niini. Ug labing sayon sa mga cyber criminals nga i-hack ang imong accounts ug mulapas sa imong negosyo sa dihang ilang makolekta ang imong mga sensitibong impormasyon. Maong labing mahinungdanon ang pang-sayber nga seguridad para sa tanan nimong konektado nga kahimanan.

Ang Data security mao ang pagbutang og mga lakang sa pagproteher batok sa mga walay pagtugot nga akses sa kompyuter, websites, ug databases. Ang maong proseso naghatag usab og mekanismo sa pagproteher sa datos batok sa pagkawala niini or nga makorap kini.

- Mahinungdanon ang pag-iban sa risiko sa buslot sa datos ug pagpang-atake. Krusyal ang pag-butang og mga kontrol sa seguridad aron malikayan ang mga walay pagtugot nga akses sa mga sensitibong impormasyon.
- Ang pundamental nga mga prinsipyo sa seguridad sa impormasyon mao ang konpedensyalidad, integridad, ug abilabilidad niini.
- Sa imong pagpapas og file sa naandang paagi (i.e. pagbalhin ani sa trash folder), wala gyud kini napapas. Posible gihapon ang pagrekober sa napapas nga file sa ingon aning paagi. Ang permanenteng pagpapas og file sa normal nga magnetic hard disk (HDD) nagkinahanglan og pagsapaw-sapaw niini sa susamang lokasyon.
- Pagbantay sa mga files sama sa Temporary/History/Cache/Logs, ug uban pa. Nagbitbit gihapon kini og mga importanteng impormasyon lakip na

ang imong browser history ug chat logs.

- Ang metadata mao ang impormasyon kabahin sa digital communication nga imong ge-send ug nadawat. Nagbitbit og daghang importanteng impormasyon ang metadata nga posibleng magdala og hulga sa imong seguridad. Seguraduha nga suwayan og papas o menusan ang metadata. Ang pipila nga dagway sa metadata mao ang:
  - o subject line sa imong emails
  - o katas-on sa inyong panaghisgot
  - o ang oras o higayon sa inyong panaghisgot
  - o ang imong lokasyon samtang nakigkomunikar (apil na kung kang kinsa nakigkominikar)
- I-turn on ang encryption kung gisuportahan kini sa imong operating system. Or gamit og mga libre ug abli nga sources sa software sama sa Veracrypt, nga naghatag og on-the-fly encryption. Makamugna kini og virtual encrypted disk sa sulod sa file o maka-encrypt og partition o ang tibuok sudlanan sa device nga may pre-boot authentication.
- Alternatibong pwede magamit ang Cryptomator aron magpabiling encrypted ang imong datos. Kung mugamit ka og Cryptomator, makabuhat ka og mga vaults nga gi-host sa virtual nga device. Ang datos nga nasulod sa maong vault kay ma-encrypt usab. Ang user/tig-gamit kay maka punting sa kahimutangan sa vault sama sa cloud provider.

## SESSION 12

### Data Backup

Porma sa sesyon: Aktibidad-Diskasyon-Input-Pagpalawm-Pagtibuok

#### MGA GITINGUHA NGA RESULTA

- Masabtan sa mga partisipante ang kamahinungdanon sa backups ug unsaon ang saktong pagbuhat niini.

#### TINGUHA SA PAGTUON

- Masabtan ang kamahinungdanon sa backups.
- Magkat-on unsaon ang saktong pagbuhat ug paghipos sa backups

#### DUGANG KAHINGUHAAN

<https://duplicati.com/> Gamit sa pagbuhat og encrypted backup  
<https://www.duplicati.com/articles/Getting-Started/>  
<https://support.microsoft.com/en-us/windows/backup-and-restore-in-windows-10-352091d2-bb9d-3ea3-ed18-52ef2b88cbef>

#### GIYA SA SESYON

1. Pangutan-on ang mga partisipante kabahin sa kasamtangang praktika sa data backup
2. Hisgotan sa trainer ang kamahinungdanon sa backups
3. Itanyag sa trainer ang inang-ang nga paggiya sa open-source nga kagamitan sa data backups sama sa Duplicati.

#### SUMADA SA SESYON

Unsa kamahinungdanon ang data backup?)  
 Ang data backup nagmugna og luwas nga paghipos sa imong mga importanteng impormasyon- mapaclassified nga dokumento sa negosyo o giampingang mga larawan sa pamilya-, aron marestore nimo ang devise nga paspas ug walay pagkaungot sa panahon sa pagkawala sa datos.

- Kritikal sa data management ang pagbuhat og backups. Nagprotekta kini tali sa human error, pag-aberya sa hardware, atake sa virus, pag-aberya

sa kuryente, ug kalamidad.

- Ang imong device o mga importanteng files mahimong madaot, makawat, o mawala. Makatabang ang backups sa oras ug kwarta alang sa pagkuha og balik sa mga importanteng impormasyon dihang mawatangan og datos.
- Regular nga maghipos og backups. Labaw sa unsa ang girekomenda.
- Ayaw hiposa sa samang butanganan

ang orihinal ug backup nga datos.

- Seguradoha nga ang backup kay encrypted.
- Paggamit og maayo ug sinaligan nga kagamitan sa backup.
- Matang sa backup:
  - o Tibuok nga backup
  - o Anam-anam nga backup
  - o Pagkalahi-lahi nga backup
- Pwede nimong magamit ang buil-in nga backup feature diha sa Windows nga operating system. Apan, seguradoha nga ang hard disk gibutangan sa back up files lahi sa kung diin nakainstall ang Windows. Pananglitan, ayaw pagback-up sa recovery partition. Kanunay ihipos ang media nga gamiton sa backup (external hard disks, DVDs, o CDs) sa luwas nga lugar aron malikayan

ang pagpanghilabot sa mga files sa dili otorisadong mga taw; girekomenda ang usa ka fireproof nga lokasyon lahi sa computer. Pwede pod iencrypt ang dato sa imong backup.

- Ang Duplicati kay usa ka libre, open-source backup client nga luwas naghapos sa encrypted, anam-anam, ug dasok nga mga backups sa cloud storage services ug remote file servers. Gitigom sa Duplicati ang tanang files nga iback up, gideduplicate, ug gidasok, dayon isend niini sa gikahimutangan sa backup nga gitagod aron mahipos sa maksimum nga pagkahapsay. Gisuportahan sa Duplicati dilil lang ang nagkadaiyang online nga serbisyo sa backup sama sa OneDrive, Amazon S3, Backblaze, Rackspace Cloud Files, Tahoe LAFS, ug Google Drive, apan apil ang bisan unsang server nga nisuporta og SSH/SFTP, WebDAV, o FTP)

## SESSION 13

### *Pag-eencrypt sa Email*

Porma sa sesyon: Aktibidad-Diskasyon-Input-Pagpalawm-Pagtibuok

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Makat-onan sa mga partisipante unsaon pag-encrypt sa komunikasyon sa email

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan kung giunsa ang email pagsend, gipasa, ug gidawat, apil kung asa ug unsaon pagbasa sa mga sulod sa email
- Makat-onan ang mga pamaagi sa pagpagamay sa exposure sa email sa wala gikinahanglang pagkuti
- Masabtan unsa ang GPG/PGP ug unsay papel niini, apil ang nagkadaiyang mga isyu kalambigit sa paggamit niini (pananglitan, potensyal nga “calling attention” sa paggamit niini, ang limitasyon sa paggamit lang niini sa mobile devices, ubnp)
- Makat-onan ang pagbuhat og pribado/publikong kepair, pag-upload og pampublikong yawi sa keychain, pagpangita ug pagdownload sa laing pampublikong yawi, pagsegurado sa kailhanan sa ubang mga yawi
- Makat-onan unsaong pagsend ug pagdawat og mga emails nga pinirmahan o encrypted gamit ang GPG/PGP

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://www.openpgp.org/> Encryption sa email

<https://mailvelope.com/> Ekstensyon sa browser sa encryption sa email

<https://www.thunderbird.net/> Open-source nga mail client nga gisuportahan sa PGP

#### **GIYA SA SESYON**

1. Hisgotan sa trainer unsa ang komunikasyon sa email, ang proseso sa pagbyahe sa email gikan sa nagsend ug modawat, ang risiko sa seguridad, ug unsaon malikayan ang maong mga risiko
2. Itanyag sa trainer ang inang-ang nga giya sa paggamit sa open-source nga browser extension sa seguridad sa email nga Mailvelope
3. Itanyag sa Trainer ang inang-ang nga paggamit sa Thunderbird, ang open-source nga email client gisuportahan sa PGP

## SUMADA SA SESYON

Base sa [IRONSCALES report](#), mulapas sa 90 porsyento ang mga atake sa mga organisasyon gikan sa malisyoso nga mga email. Usa ka ehemplo niini mao ang paggamit sa mga phishing emails aron imong mahatag ang imong mga sensitibo nga impormasyon, pag apruba sa fake bills, o ang pagdownload og malware nga magkutay hangtod sa company network.

- Ang mga email, panag istoryahay sa chat, ug instant messages kanunay nga susihon hilabihan na sa pag agi niini sa mga tawo nga dili nato kaila tungod kay wala nato mahibaw-i kung unsa ang paglihok sa internet.
  - o Ang ubang tawo adunay kapasidad nga magsusi sa maong mga disenyo, sama sa atoang ISP o mobile service provider
  - o Ang uban adunay taas nga kapasidad sa pagsusi, mamahimong pamaagi niini ang legal nga pamaagi, susama sa gimando nga subpoena sa pangpublikong korte o dili ba kaha pinaagi sa intelligence nga serbisyo, o dili ba kaha, gawas sa legal nga mga pamaagi.
  - o Ang uban makasusi niini tungod sa huyang nga mga sistema, sama sa pagpang hack.
- Ang Pretty Good Privacy (PGP) usa ka sistema sa encryption nga pwedeng gamiton sa paghatod og encrypted nga mensahe sama sa email ug ang pag encrypt sa mga sensitibo nga files.
- Ang Mailvelope usa ka ekstensyon sa browser o browser extension nga nagtugot sa luwas nga komunikasyon sa email pinaagi sa OpenPGP. Mamahimo kining gamiton sa imong kasamtangan nga email para ma-encrypt ug maka pirma sa mga electronic nga mga mensahe, apil na niini ang mga attached files, nga dili magkinahanglan og nilahi, nitibo nga kliyente sa email.
- Ang Thunderbird 78 adunay duha ka sumbanan sa encryption, OpenPGP ug S/MIME. Ang OpenPGP mugana sukad sa 78.2 niini nga bersyon.
- Ayaw ipanabi ang imong private keys sa laing tawo.
- Kung dili ka ganahan mugamit sa Thunderbird o Mailvelope, gamit og usa ka luwas nga mail service susama sa Protonmail. Apan timan i nga ang mga mensahe o emails nga gipadala ug paingon sa Protonmail kay encrypted ug luwas. Pasabot, kung magpadala ka og mensahe gikan sa imohang Protonmail ngadto sa Gmail, Yahoo, Hotmail, ug uban pang serbisyo pang email, dili kini ma encrypted.

## SESSION 14

### *Seguridad sa Mobile nga Telepono*

Porma sa Sesyon: Diskusyon-Input-Pagpalawm-Pagtibuok

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Makahibalo ang mga partisipante kabahin sa seguridad sa mobile phone.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan ang mga nalangkob nga risiko sa pagbitbit ug paggamit sa mobile phone.
- Mahibaw-an kung unsaon pagmenus sa risiko.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://level-up.cc/curriculum/mobile-safety/>

<https://ssd.eff.org/en/playlist/privacy-breakdown-mobile-phones>

<https://securityinabox.org/en/guide/basic-security/android/>

<https://securityinabox.org/en/guide/basic-security/ios/>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Mahisgutan sa magtutudlo ang nagkalian-laing porma sa mga risiko nga lakip sa paggamit og mobile phone.
2. Makarekomenda ang magtutudlo og mga settings sa telepono para sa privacy ug seguridad nga sundon sa mga participante.

#### **SUMADA SA SESYON**

Nahimo nang dakong parte sa atong pang-adlaw-adlaw nga kinabuhi ang atong mobile phone. Daghan ang gipagamay ang balor sa kayang kuptan nga impormasyon sa atong mobile phone. Anaa sa telepono ang imong tibuok kinabuhi- usa kini ka mobile bank, gamit sa komunikasyon, ug social network hub. Kay aduna may daghan gamit sa usa ka device, kinahanglan nga promakatawagtektahan ang impormasyon nga nasulod niini.]

Ang mobile security kay usa ka lakang aron maprotektahan batok sa kuyanap nga hulga nga nagtinguha sa paglapas sa imong

privacy ug pagkuha og wala tuguti nga pagsulod sa imong telepono. Kining mga atake snaimong telepono nagtinguha nga kuhaon ang mga pribadong impormasyon sama sa impormasyon sa bangko, login information, ug uban pang data.

Ang mobile security nga paghulga kay usa ka pamaagi sa cyber-attack nga gina target ang mobile devices pareho sa smartphones ug tablets. Sama sa hacking nga pag atake sa usa ka PC o enterprise server, ang mobile security nga hulga naga pahimulos sa mga bulnerabilidad sa mobile software, hardware, ug network connections para

malusot ang mga malisyuso ug wala gi-awtorisa nga mga aktibidad sa gi target nga device.

Possible nga ang mga hackers maka kuha og access sa imong mobile phone ug buhaton ang bisa'g unsa ilang ganahan, sama sa pagpaminaw sa imong tingog pinaagi sa mic, i-rekord imong mga tawag, pagkuha og litrato, o pag rekord og videos. Pwede pud silang makatawag o makasend og SMS gikan imong device.

Ania ang pipila ka mga suhestyon sa pagprotektar sa imong privacy:

- Makanunayong up-to-date ang os sa imong device
- Kanunay maggamit og password sa mobile phone
- Ayaw ipagamit sa uban imong mobile phone
- Kung mag-install og mobile app, ikonsiderar ang kinutuban sa pagtugot niini
- I-on ang tibuok disk nga pag-encrypt
- Pawngon ang GPS
- Ayaw ijailbreak o iroot imong phone
- Pagbantay sa mga wa mailhi nga mga mensahe o media
- Ayaw ikonek sa pampublikong wifi imong phone
- Ioptimisa ang seguridad nga lock screen
- Ayaw pagbitbit og phone sa bisag asa nalang. Kung motambong og protesta o mga tinago nga panagtapok ug nga di ka gusto matultolan, ibilin imong mobile phone sa balay



## SESSION 15

### *End-To-End Encryption ug Mobile Communication*

Porma sa Sesyon: Aktibidad-Diskusyon-Inputs-Pagpalawm-Pagtibuok

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Makat-onan sa mga partisipante ang end-to-end encryption ug unsaonang luwas nga komunikasyon pinaagi sa encrypted apps.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Masabtan ang pamaagi sa end-to-end encryption.
- Pagpili sa mga na-encrypt nga apps para sa mobile nga komunikasyon.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://protonmail.com/blog/what-is-end-to-end-encryption/>  
<https://ssd.eff.org/en/module/deep-dive-end-end-encryption-how-do-public-key-encryption-systems-work> key exchange system (advanced)  
<https://signal.org/> Secure communication app  
<https://wire.com/> Secure communication app  
<https://briarproject.org/> Mobile app for offline secure communication

#### **GIYA SA SESYON**

1. Ang tigbansay hisgutan unsa ang end-to-end encryption, unsaon kini pag gamit ug nganong importante ni para sa seguridad ug pribasiya.
2. Ang tigbansay mo hatag og daghang apps sa mobile nga komunikasyon nga nисуporta sa end-to-end nga encryption.
3. Ang mga partisipante hangyuon nga i-download ang mga apps ug naay grupo nga himuon sa Signal/Wire para sa umaabot nga komunikasyon sa mga partisipante o mga pagtudlo gikan sa tigbansay.

#### **SUMADA SA SESYON**

Ang end-to-end encryption (E2EE) kay usa ka pamaagi sa pag siguro sa komunikasyon nga dili kini masudlan og lain nga manguha og mga datos samtang nagbalhin gikan sa usa ka sistema o device ngadto sa lain. Sa E2EE, ang datos kay encrypted sa sistema sa gigikanan ug ang tig dawat ra ang maka decrypt niini. Ang end-to-end encryption kay ang kasamtangang labing luwas nga pamaagi sa pag balhin og konpidensyal

nga datos, hinungdan maong mas daghang mga serbisyong pang komunikasyon ang ni balhin pag gamit niini.

- Likayan ang regular nga tawag-cellular para dili ma kumprimiso ang pribadong impormasyon.
- Pirmeng mo gamit og open source ug suportadong app sa end-to-

- end encryption para sa mobile nga komunikasyon.
- Ang Signal kay usa ka libre, naga-pokus sa pribadong pamaagi sa mensahe ug voice talk app nga ma gamit ra sa apple ug android smartphones ug apil na sa desktop. Numero sa selpon ra ang imong kinahanglanon. Ang komunikasyon sa Signal kay end-to-end nga na encrypt, kini nagpasabot nga ang mga magdadawat ra sa mensahe ang makakita ug makabasa, mismo ang kumpanya dili makabasa sa sulod.
- Ang Wire pareha ra sa Signal, apan maka himo ra gihapon ka og account sa Wire bisan pa walay phone number. Pwede ka mo gamit og email address ug phone number para maka himo og account.
- Ang Briar usa ka messaging app nga gi disenyo para sa mga aktibista, magsisibya ug bisan kinsa pa nga nanginahanglan og luwas, sayon ug lig-on nga pamaagi sa komunikasyon. Dili pareha sa mga tradisyonal nga messaging apps, ang Briar wala nisandig og central server - ang mga mensahe kay direktang dungan sa mga device sa ni gamit. Kung walay internet, ma gamit gihapon ang Briar pinaagi sa Tor network, nga naga protekta sa nag gamit ug ilang relasyon sa pagbantay.

## SESYON 16

### *Unsaon Pagpangandam sa Sunod nga Pagbansay*

Porma sa Sesyon: Discussion-Inputs-Deepening-Synthesis

#### **MGA GITINGUHA NGA RESULTA**

- Mamahimong mapalambo ang paglihok sa pagpasilitar sa pagbansay.

#### **TINGUHA SA PAGTUON**

- Makat-on sa batakang lagda aron mapalambo ang paglihok sa pagbansay.
- Makat-on sa pagbuhat og maayo nga presentasyon.
- Makahibalo sa mga butang nga dapat ikonsiderar sa dili pa, samtang, og human sa pagbansay
- Makat-on unsaon pagplano ang usa ka sesyon.
- Makat-on nsaon pagdumala sa mga pangutana atol sa pagbansay.

#### **DUGANG KAHINGUHAAN**

<https://level-up.cc/before-an-event/preparing-sessions-using-adids/>  
<https://level-up.cc/you-the-trainer/golden-rules-of-effective-training/>

#### **GIYA SA SESYON**

1. Ipresenta sa tigbansay ang nagkalain-laing mga tips sa mga partisipante kabahin sa pagplano og pagpahigayon sa sunod nga pagbansay.
2. Kinahanglang tubagon sa tigbansay ang mga pangutana gikan sa mga partisipante ug maghatag og mga nawng niinin kung kinahanglan.

#### **SUMADA SA SESYON**

- |  |   |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pag-atiman sa oras:           <ul style="list-style-type: none"> <li>o Bantayi ang oras. Awhaga ang mga partisipante sa pagsunod sa saktong oras ug eskedyul.</li> <li>o Iskedyul sumala sa sulod sa pagbansay.</li> <li>o Paggahin ug panahon alang sa mga pangutana.</li> <li>o Paghunong kung gikinahanglan</li> </ul> </li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Partisipante:           <ul style="list-style-type: none"> <li>o Ipakita ang pagtahod sa mga partisipante.</li> <li>o Siguroha nga nasabtan nila ang mga hilisgutan.</li> <li>o Pangutana ug awhaga sila nga mangutana.</li> <li>o Timan-i ang ilang emosyonal nga kahimtang (pananglitan, kung gibati nila ang kalagot).</li> </ul> </li> </ul> |
|--|---|

- Pagsabot sa sitwasyon:
  - o Dili mahapsay ang tanan. Pangandam sa pag-usab sa mga plano.
  - o Mahimong mamugnaon ug flexible depende sa sitwasyon.
  - o Usba ang sulod sa pagbansay sumala sa panginahanglan sa mga partisipante o sitwasyon.
  - o Pinaagi sa organisado ug mahinungdanon nga paagi, magbuhat og gambalay sa mga hilisgutan.
  - o Idugang ang mga ice breaker ug lingaw-lingaw aron magpabiling aktibo ang mga partisipante.
- Kagamitan ug gikinahanglan nga mga kahikayan:
  - o Pagbuhat sa mga gikinahanglan nga mga lakang sa pagsiguro sa seguridad.
  - o Siguroha nga ang mga himan nga imong gikinahanglan sa pagtrabaho.
  - o Siguroha nga ang gikinahanglan nga mga himan anaa alang sa tanan nga mga partisipante.
- Paghimo sa presentasyon:
  - o Dapat simple ug limpyo ang presentasyon.
  - o Gamit og parehas nga mga font. Likayi ang paggamit og daghang nga mga kolor.
  - o Ayaw pagdugang ug daghang text;dugangi lang ang mga pictures.
  - o Imintinar nga sumpay ang mga hilisgutan sa presentasyon. Hisguti una ang problema ug dayon ipresentar ang solusyon.
  - o Mamahimong updated sa pinakabag-o nga balita sa digital security.
  - o Paghatag ug mga nawng sa hilisgutan nga may kalabutan sa mga lugar sa trabaho ug konteksto sa mga partisipante.
  - o Ayaw iapil ang bisan unsang materyal nga makapasilo sa mga partisipante.
  - o Ilakip ang usa ka pagtibuok sa katapusan sa matag seksyon.

## 5.0 Kalugpongan

<b>2FA</b>	Ang Two-factor authentication o 2FA kay usa ka sistemang panseguridad nga nanginahanglan og duha ka buwag ug lahi nga porma sa pag-ila aron maka aksis sa mga web sites ug uban pa.
<b>Antivirus</b>	Ang Antivirus software kun anti-malware kay usa ka programa sa kompyuter nga gigamit sa pagpugong, pagmatikod, ug pagtang-tang og malware.
<b>DNS</b>	Ang Domain Name System o DNS kay ang kalugpongan sa internet.
<b>DuckDuckGo</b>	Ang DuckDuckGo kay usa ka internet search engine nga gihatagan og bili ang pagpanalipod sa pribasiya sa mga tigpangita o searchers ug paglikay sa salaan sa mga gipanghaum nga mga search resulti.
<b>E2EE</b>	Ang End-to-end encryption kay usa ka sistemang pangkomunikasyon kon asa ang mga tiggamit ra ang mga makabasa sa mga mensahe.
<b>Encryption</b>	Ang Encryption kay ang pamaagi kon asa ang impormasyon kay gihimong usa ka sikretong koda nga gitago ang tinud-anay nga pasabot sa impormasyon. Ang tawag sa siyensya niini kay mao ang cryptography.
<b>FTP</b>	Ang File Transfer Protocol kay usa ka sumbanang protokol sa komunikasyon nga gigamit sa pagpasa og mga file sa kompyuter sa usa ka server padong sa network sa kompyuter sa usa ka kliyente.
<b>GPS</b>	Ang Global Positioning System (GPS) mo ingon kon asa ka sa kalibutan.
<b>HRD</b>	Tigpanalipod sa tawhanong katungod.

<b>HTTP</b>	Ang Hypertext Transfer Protocol (HTTP) kay usa ka application-layer protokol para sa pagpasa og dokyumentong hypermedia susama sa HTML. Gidisenyo ni alang sa pagkomunikar tali sa web browsers ug web servers pero magamit pa ni para sa laing butang.
<b>HTTPS</b>	Ang Hypertext Transfer Protocol Secure kay sumpay sa Hypertext Transfer Protocol. Gigamit ni para sa luwas nga pagkomunikar sa usa ka network sa kompyuter. Sa HTTPS, ang protokol sa komunikasyon kay encrypted gamit ang Transport Layer Security o Secure Sockets Layer.
<b>IP</b>	Ang usa ka Internet Protocol kay usa ka siprang numerikal susama sa 192.02.1 nga konektado sa usa ka kompyuter network nga gagamit og Internet Protocol. Ang IP address adunay duha ka gimbuhaton: pagila sa host o network interface ug location addressing.
<b>ISP</b>	Ang terminong Internet Service Provider kay usa ka kompanya nga gahatag og aksis sa internet para sa personal ug negosyanteng konsumidor.
<b>Jailbreak</b>	Sa mga Apple nga kahimanan nga gadagan og iOS operating systems, ang jailbreaking kay usa ka privilege escalation nga gipatumon aron motang-tang sa mga pagkuto nga gihamtang sa mga tigmanupaktura.
<b>Malware</b>	Ang Maleware kay maskin unsang software nga gituyo og disenyo aron makadaot sa usa ka kompyuter, server, kliyente, o network sa kompyuter.
<b>Metadata</b>	Ang Metadata kay datos nga naghatag og impormasyon kabahin sa laing datos pero dili ang unod sa maong datos susama sa text sa mga mensahe o ang imahe mismo.
<b>Open-source software</b>	Ang Open-source software kay usa ka computer software nga gigawas ilawum sa usa ka lisensya kon asa ang copyright holder mo hatag og katungod nga mo gamit, tuon, ilis, ug apod-apod sa maong software ug iyahang source code maskin kinsa ug para sa laing rason. Ang Open-source software kay pwedeng mapalambo sa koletikbo ug publikong pamaagi.

<b>OpenPGP</b>	Ang OpenPGP kay usa ka abli ug libreng bersyon sa Pretty Good Privacy o PGP nga nagpaila sa porma sa encryption para mo gana ang abilidad sa pribadong pakipagkomunikar para sa email ug uban pang message encryption.
<b>OS</b>	Ang usa ka operating system kay sistema sa software nga nagdumala sa computer hardware, software resources, ug gahatag og batakang serbisyo para sa mga programa sa kompyuter.
<b>PGP</b>	Ang Pretty Good Privacy o PGP kay usa ka programa sa encryption nga naghatag og cryptographic nga pribasiya ug panghimatuod para sa pagkomunikar sa datos.
<b>Phishing</b>	Ang Phishing kay usa ka porma sa social engineering kon asa makita ang mo atake nga mopadala og malimbungon nga mensahe nga gidisenyo aron mailad ang usa ka taw nga mopadayag sa iyang mga sensitibong impormasyon sa ming atake o mopadala og malicious software sa imprastruktura sa biktima.
<b>Root</b>	Ang Rooting kay ang proseso sa pagtugot sa mga tiggamit og Android mobile operating system nga mo mintinar og privileged control kun root access imbis nga mga Android subsystems.
<b>SFTP</b>	Ang SFTP o Secure File Transfer Protocol kay usa ka file transfer protokol nga mo maksimisaog usa ka koleksyong utilities nga gahatag og luwas nga aksis sa usa ka remote nga kompyuter aron makapadala og luwas nga mensahe.
<b>SMTP</b>	Ang Simple Mail Transfer Protocol kay usa ka internet standard communication protokol para sa pagpasa og electronic mail kun email. Mail servers ug uban pang mga ahente para sa pagpasa sa mensahe kay mo gamit og SMTP aron mopadala ug modawat og mga mensaheng mail.
<b>SSH</b>	Ang Secure Shell kay usa ka cryptographic network protokol para sa operating network services nga luwas ilawum sa usa ka di-luwas nga network. Ang mga batakang aplikasyon lakip ang mga remote command-line, login and remote command execution pero ang maskin unsung network service kay pwede mamahimong luwas pinaagi sa SSH.

<b>SSL</b>	Ang Secure Sockets Layer o SSL ug ang iyahang manununod Transport Layer Security o TLS kay mga protokol para sa pagtukod og himatuod ug encrypted nga links tali sa mga kompyuter nga networked.
<b>Startpage</b>	Ang Startpage kay usa ka kompanya nga search engine nga gipang-iya og Dutch kon asa iyahang gitagaan og patagad ang pribasiya isip iyahang partikular nga bahin.
<b>TCP</b>	Ang Transmission Control Protocol kay usa sa mga nag-unang protokol sa internet protocol suite. Gikan ni sa initial network implementation kon asa iyahang gikomplemetar ang Internet Protocol. Maong pwedeng matawag ang tibuok suite og TCP/IP.
<b>Tor</b>	Ang The Onion Router kay libre ug open-source software nga gigamit para sa pagtugot og di mailhang pagkomunikar o anonymous communication.
<b>VPN</b>	Ang Virtual Private Network molugway og usa ka pribadong network ug mo tabok sa usa ka publikong network ug tugutan ang mga tiggamit nga mopadala ug modawat og datos tali sa gipaambit o publikong mga network kon asa mura og konektado ang ilahang computing devices sa pribadong network.
<b>WebDAV</b>	Ang WebDAV kay usa ka lugway sa Hypertext Transfer Protocol nga motugot sa mga kliyente nga mogampan og remote web content nga nanguna sa operasyon.
<b>WEP</b>	Ang Wired Equivalent Privacy kay usa ka pangseguridad nga algorithm for IEEE 802.11 wireless networks.
<b>WPA</b>	Ang Wi-Fi Protected Access, Wi-Fi Protected Access II, and Wi-Fi Protected Access 3 kay ang tulo nga seguridad ug security certification programs nga gihimo sa Wi-Fi alliance aron himoong luwas ang mga network sa kompyuter.



